



ỨNG DỤNG BẢNG KIỂM PHÁT TRIỂN TRONG SÀNG LỌC, KIỂM TRA PHÁT TRIỂN TRẺ EM VIỆT NAM

GS. TS. NGUYỄN THỊ HOÀNG YẾN - Học viện Quản lý Giáo dục
TS. TRẦN THỊ MINH THÀNH; ThS. ĐINH NGUYỄN TRANG THU;
ThS. ĐÀO BÍCH THỦY; PHẠM THỊ HẢI YẾN

Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

1. Đặt vấn đề

Mọi trẻ em sinh ra đều có xu hướng phát triển, tuy nhiên tốc độ phát triển của mỗi trẻ sẽ khác nhau, phụ thuộc vào khả năng của chính bản thân trẻ. Do vậy, việc đánh giá phát triển, sàng lọc, từ đó đưa ra định hướng can thiệp sớm cho trẻ và tư vấn cho gia đình có ý nghĩa rất quan trọng với sự phát triển tương lai sau này của trẻ. Chính vì vậy, sàng lọc phát triển trẻ em là công việc cần thiết trong quá trình đánh giá phát triển nói riêng và công tác chăm sóc - giáo dục nói chung cho những trẻ có vấn đề về phát triển. Vấn đề này cũng đã được các nhà khoa học trên thế giới quan tâm, nghiên cứu từ những năm đầu thế kỉ XX, với những tên tuổi như: Gesell (1925 và 1938), Stutsman (1931), Buhler (1935), Wechler (1949 và 1960), Bayley (1969) [1].

Tại Việt Nam, chương trình chăm sóc, giáo dục trẻ em đã được quan tâm từ trước những năm 1980. Tuy nhiên, công tác đánh giá phát triển để sàng lọc, phát hiện những bất thường về phát triển làm căn cứ đưa ra tư vấn, hỗ trợ gia đình, giáo viên trong quá trình chăm sóc, giáo dục trẻ mới bắt đầu được chú ý từ những năm 90 của thế kỉ XX [2]. Vì vậy, hầu hết các công cụ đánh giá phát triển cho trẻ em ở Việt Nam đều là các công cụ được dịch chuyển từ tiếng nước ngoài, chưa qua quá trình Việt hoá. Kết quả của một số nghiên cứu mới chỉ dừng lại ở việc thích ứng các bộ công cụ của nước ngoài, hoặc các bộ công cụ này được xây dựng quá độc lập với nhau, mới chỉ tập trung vào việc giám sát sự phát triển của trẻ em, chưa đề cập đến việc sử dụng kết quả đánh giá để tư vấn giáo dục và can thiệp sớm cho những trẻ có vấn đề về phát triển [3].

Vấn đề sàng lọc, chẩn đoán, đánh giá và can thiệp sớm cho trẻ có nhu cầu đặc biệt đã được đề cập đến trong một số công trình nghiên cứu như "Nghiên cứu ứng dụng trong giáo dục đặc biệt cho trẻ chậm phát triển" (2005), Dự án triển khai khám sàng lọc để phát hiện trẻ khuyết tật ở một số tỉnh thành của một số tổ chức như Unicef.... Tiêu biểu là Dự án Nghiên cứu hợp tác quốc tế giữa Trường Đại học Ritsumeikan - Nhật Bản và Trung tâm Đào tạo và Phát triển Giáo dục Đặc biệt - Trường Đại học Sư phạm Hà Nội - Việt Nam từ năm 2008 đến năm 2013. Thành quả của dự án là Bộ công cụ Bảng kiểm đánh giá phát triển cho trẻ em Việt Nam từ 0 - 6 tuổi. Kết quả này thực sự đã mở ra hướng phát triển chuyên sâu về sàng lọc, chẩn đoán, tư vấn và can thiệp sớm cho trẻ và gia đình trẻ có vấn đề về phát triển. Các nghiên cứu mở đầu này đã tạo điều kiện thuận lợi cho việc phát triển những nghiên cứu tiếp theo về xây dựng và triển khai hệ thống kiểm tra sàng lọc, đánh giá phát triển và tư vấn giáo dục cho trẻ em, nhằm nâng cao chất lượng chăm sóc, bảo vệ và giáo dục trẻ em trên ở Việt Nam.

Tuy nhiên, các nghiên cứu mở đầu trên chỉ được triển khai một cách rời rạc và thể hiện được tính thiết thực khi được minh chứng bằng những hiệu quả đáng tin cậy trong quá trình thực hiện. Do vậy, việc nghiên cứu lí thuyết cũng như đánh

giá thực tiễn trên trẻ khi ứng dụng bộ công cụ (ở đây là bảng kiểm phát triển trẻ em Việt Nam) có ý nghĩa nhất định trong việc sàng lọc, kiểm tra phát triển, tư vấn cho trẻ và gia đình trẻ có vấn đề về phát triển nói riêng cũng như cho trẻ và gia đình trẻ có nhu cầu đặc biệt nói chung hiện nay ở Việt Nam. **Bài viết này được thực hiện trong khuôn khổ đề tài: "Nghiên cứu chương trình đánh giá phát triển cho trẻ em Việt Nam" (mã số V12.99.2011.08).**

2. Ứng dụng bảng kiểm phát triển trong sàng lọc, kiểm tra phát triển trẻ em Việt Nam

2.1. Một số vấn đề lí luận về sàng lọc phát triển

2.1.1. Các khái niệm liên quan

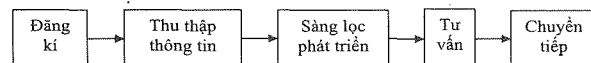
Trẻ có vấn đề về phát triển là những trẻ có vấn đề về quá trình phát triển (chậm trễ hoặc có những biểu hiện bất thường) làm cho trẻ không đạt được những giai đoạn phát triển tương đương như những trẻ cùng trang lứa. Ví dụ, trẻ đã 3 tuổi nhưng chưa nói được các câu hai từ, trẻ hơn 2 tuổi nhưng chưa biết giữ thăng bằng khi đi lại...

Sàng lọc phát triển là sự đo lường các kĩ năng một cách khái quát và nhanh chóng, nhằm nhận diện những trẻ có vấn đề về phát triển (5 lĩnh vực cơ bản: nhận thức, tình cảm - xã hội, lời nói - ngôn ngữ, vận động và sự thích ứng - tự phục vụ), cũng như có nguy cơ chậm phát triển hay bị khuyết tật. Sàng lọc có thể được thực hiện bằng một trong hai cách: bảng hỏi dành cho cha mẹ/người chăm sóc trẻ để thu thập thông tin về các mốc phát triển của trẻ, hoặc kiểm tra trực tiếp trên trẻ bằng một công cụ để sử dụng, đem lại hiệu quả và độ tin cậy cao, ít tốn kém (cả về thời gian và kinh tế).

Tư vấn gia đình là những chỉ dẫn cho gia đình trong việc chăm sóc - giáo dục trẻ, với các hoạt động liên quan như: cung cấp thông tin chuyên môn (về các vấn đề liên quan đến sự phát triển của trẻ), trao đổi, hướng dẫn các phương pháp chăm sóc - giáo dục (phù hợp với thực trạng phát triển của trẻ), chia sẻ, chỉ dẫn đến các cơ sở, nhà chuyên môn có thể hỗ trợ gia đình...

2.1.2. Quy trình sàng lọc phát triển

Quy trình sàng lọc phát triển có thể được tiến hành theo trình tự sau:



Bước 1: Cơ sở đánh giá tiếp nhận đăng kí qua các hình thức đến gặp trực tiếp hoặc qua điện thoại.

Bước 2: Sau khi đăng kí, cha mẹ thực hiện việc cung cấp các thông tin liên quan đến tiến sự phát triển và thói quen sinh hoạt, hành vi của trẻ vào các mẫu biểu do cơ sở đánh giá cung cấp gồm: các thông tin về cha mẹ (tên, tuổi, nghề nghiệp), các thông tin về trẻ (tên, tuổi, ngày tháng năm sinh, những lo ngại ban đầu của trẻ).

Bước 3: Cha mẹ đưa trẻ đến cơ sở đánh giá theo lịch hẹn. Trong buổi kiểm tra, nhà chuyên môn sẽ kết hợp quan sát, kiểm tra các hoạt động của trẻ đồng thời tiến hành phỏng vấn cha mẹ để có thêm các thông tin cần thiết.

Bước 4: Kết thúc quá trình kiểm tra, dựa trên những thông tin đã thu thập được, nhà chuyên môn sẽ trao đổi những nhận xét về sự phát triển hiện tại của trẻ với cha mẹ. Đồng thời, nhà chuyên môn cũng tư vấn về cách thức hỗ trợ chăm sóc, giáo dục thích hợp với năng lực phát triển của trẻ tại thời điểm kiểm tra.

Bước 5: Kết thúc quá trình kiểm tra, tùy theo kết quả đánh giá mức độ phát triển tại thời điểm hiện tại, nhà chuyên môn sẽ tư vấn để trẻ được chuyển tiếp sang một chương trình khác như đánh giá chuyên sâu, hỗ trợ chăm sóc giáo dục tại các cơ sở chuyên môn hay tại gia đình.....

Một quy trình sàng lọc, kiểm tra phát triển có thể kéo dài từ 15 đến 30 phút. Thông qua hoạt động quan sát và tương tác với trẻ, nhà chuyên môn sẽ đánh giá năng lực phát triển của trẻ ở các lĩnh vực: Vận động (vận động thô và vận động tinh), nhận thức và ngôn ngữ. Kết quả kiểm tra sàng lọc sẽ cho thấy những nghi ngờ có căn cứ về các bất thường hay sự chậm trễ trong quá trình phát triển của trẻ. Nó cũng là cơ sở để nhà chuyên môn, cha mẹ và giáo viên quyết định có cần thực hiện thêm một đánh giá chuyên sâu nữa hay không.

2.2. Bảng kiểm phát triển trẻ em Việt Nam

Nội dung của bộ Bảng kiểm phát triển trẻ em Việt Nam gồm:

- 5 Bảng kiểm: Bảng kiểm 0,1,2,3,4 (tương đương với 5 giai đoạn phát triển của trẻ: 10 tháng, 1 tuổi rưỡi, 2-3 tuổi, 4 tuổi và 5-6 tuổi).

- Đánh giá 4 lĩnh vực: Tư thế và di chuyển, vận động thô và vận động tinh, nhận thức, ngôn ngữ và tương tác xã hội.

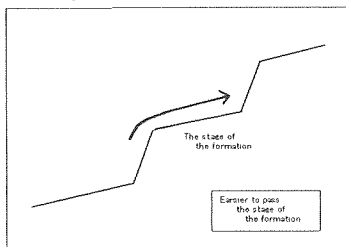
- Mức độ đánh giá: Chưa đạt, đạt.

Bảng kiểm được xây dựng dựa trên nền tảng lý thuyết về tâm lý học phát triển, trong đó nhấn mạnh đến thuyết phân đoạn – giai đoạn thao tác khả nghịch đối với sự phát triển của con người của giáo sư Masato Tanaka (Nhật Bản). Hai đặc trưng trong học thuyết Tanaka về quá trình phát triển của con người đó là:

Mỗi con người đều phải trải qua các giai đoạn phát triển nhất định trong bậc thang phát triển. Các giai đoạn đó chính là thời điểm sản sinh ra các năng lực mới, giúp con người nói chung và đứa trẻ nói riêng có những bước “nhảy vọt”, biến đổi về chất. Theo đó, trong quá trình phát triển của trẻ 0-6 tuổi, các giai đoạn phát triển cần quan tâm là lúc trẻ 10 tháng, 1 tuổi rưỡi, 2-3 tuổi, 4 tuổi và 5-6 tuổi.

Trong mỗi bậc thang phát triển của mình, con người luôn phải đối mặt với hai giai đoạn phát triển, đó là giai đoạn hình thành và giai đoạn nghịch đảo. Hai giai đoạn này luôn tồn tại song hành và diễn ra luân phiên với nhau.

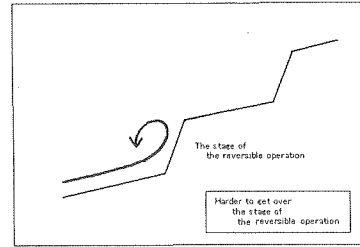
Nếu đang ở giai đoạn hình thành, nghĩa là trẻ đã tích lũy được năng lực đầy đủ và sẵn sàng phát triển lên một giai đoạn phát triển tiếp theo (Hình 1).



Hình 1

Nếu trẻ đang ở giai đoạn nghịch đảo, nghĩa là giai

đoạn này trẻ gặp rất nhiều khó khăn trong việc tích lũy năng lực hay nói đúng hơn là trẻ rất cần có sự hỗ trợ từ bên ngoài (cha mẹ, thầy cô, môi trường chăm sóc, giáo dục...) để vượt lên giai đoạn tiếp theo (Hình 2).



Hình 2

2.3. Ứng dụng bảng kiểm phát triển trẻ em Việt Nam trong sàng lọc, kiểm tra phát triển

2.3.1. Mục đích, nội dung và cách thức tổ chức nghiên cứu

- Mục đích nhằm xác định độ tin cậy và tính ứng dụng của Bảng kiểm phát triển trong việc sàng lọc, kiểm tra phát triển trẻ em Việt Nam.

- Nội dung ứng dụng Bảng kiểm phát triển trong quy trình sàng lọc phát triển 5 bước kể trên.

- Tổ chức nghiên cứu:

Thời gian: Từ tháng 1/2013 đến tháng 6/2014

Địa điểm: Trung tâm Đào tạo và Phát triển Giáo dục Đặc biệt, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội.

Mẫu nghiên cứu: 120 trẻ (104 trẻ trai và 16 trẻ gái), có tuổi thực từ 0-6 tuổi và đều được gia đình nghi ngờ có những dấu hiệu chậm trễ trong phát triển.

Tiến trình thực hiện: Người kiểm tra tiến hành kiểm tra năng lực phát triển của trẻ bằng bảng kiểm, thời gian đánh giá từ 40 – 60 phút. Xử lý và phân tích số liệu: Sử dụng phần mềm SPSS 21.0.

2.3.2. Kết quả nghiên cứu

2.3.2.1. Tổng quan về nhóm mẫu

Tỉ lệ giới tính: so sánh giữa tỉ lệ trẻ trai và trẻ gái trong tổng số trẻ đăng kí đến kiểm tra đánh giá cho thấy, tỉ lệ trẻ trai/trẻ gái là 6.5/1 (Bảng 1).

Bảng 1: Sự tương quan về giới tính giữa các nhóm tuổi

Nhóm tuổi	Trẻ trai		Trẻ gái		Tổng	
	Số lượng	Tỉ lệ (%)	Số lượng	Tỉ lệ (%)	Số lượng	Tỉ lệ (%)
Trẻ 0-11 tháng	0	0	0	0	0	0
Trẻ 12-23 tháng	17	94.4	1	5.6	18	15.0
Trẻ 24-35 tháng	29	87.8	4	12.2	33	27.5
Trẻ 36-47 tháng	24	92.3	2	7.7	26	21.6
Trẻ 48-59 tháng	15	78.9	4	2.1	19	15.8
Trẻ 60-71 tháng	7	77.8	2	22.2	9	7.60
Trẻ 72-83 tháng	12	80.0	3	20.0	15	12.5
Tổng	104	86.7	16	13.3	120	100

Kết quả trên cho thấy, nhóm trẻ đến kiểm tra phát triển tại cơ sở đông nhất là nhóm 2 tuổi (24-35 tháng) chiếm 27.5%, nhóm trẻ 3 tuổi (36-47 tháng) chiếm 21.6%. Đây cũng là giai đoạn mà gia đình thường có các nghi ngờ hoặc phát hiện trẻ có các biểu hiện chậm trễ về phát triển như: chậm ngôn ngữ, hạn chế trong tương tác, ít giao tiếp mắt...



2.3.2.2. Kết quả kiểm tra phát triển

a. Giai đoạn phát triển

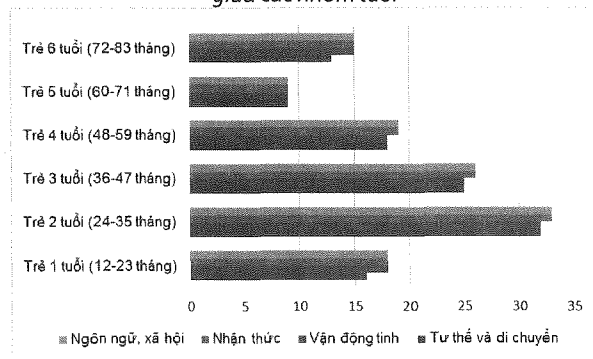
Bảng 2: Tỷ lệ Đạt và Không đạt giữa các nhóm tuổi

Nhóm tuổi	Đạt		Không đạt		Tổng	
	Số lượng	Tỉ lệ (%)	Số lượng	Tỉ lệ (%)	Số lượng	Tỉ lệ (%)
Trẻ 12-23 tháng	1	5.6	17	94.4	18	100
Trẻ 24-35 tháng	1	3.1	32	96.9	33	100
Trẻ 36-47 tháng	3	11.5	23	88.5	26	100
Trẻ 8-59 tháng	8	42.1	11	57.9	19	100
Trẻ 60-71 tháng	1	11.1	8	88.9	9	100
Trẻ 72-83 tháng	1	6.7	14	93.3	15	100

Bảng 2 tổng hợp kết quả kiểm tra phát triển ở các nhóm tuổi cho thấy, hầu hết trẻ được kiểm tra đều không đạt được các năng lực phát triển đúng với độ tuổi thực. Điều này xác nhận những nghi ngờ của cha mẹ về các bất thường trong phát triển của trẻ là có căn cứ. Nhìn vào kết quả cũng cho thấy tỉ lệ Không đạt cao nhất rơi vào nhóm trẻ 2 tuổi, nhóm trẻ 4 tuổi có tỉ lệ trẻ Không đạt thấp nhất. Kết quả này phản ánh được thuyết phát triển của giáo sư Masato Tanaka. Giai đoạn phát triển từ 1 tuổi 6 tháng đến 2 tuổi là giai đoạn trẻ gặp nhiều khó khăn trong việc tích lũy năng lực do đây là thời kì khủng hoảng. Nhưng giai đoạn từ 2 đến 4 tuổi là giai đoạn hình thành. Vì vậy, trẻ trong độ tuổi này thường tự bản thân chúng cũng có thể tích lũy được năng lực mà không cần nhiều sự trợ giúp từ bên ngoài.

b. Các lĩnh vực phát triển

Biểu đồ 1: Sự tương quan bốn lĩnh vực phát triển giữa các nhóm tuổi



Kết quả của biểu đồ 1 thể hiện: Ở tất cả các nhóm tuổi nghiên cứu thì lĩnh vực ngôn ngữ, xã hội có tỉ lệ Không đạt cao nhất; Lĩnh vực Tư thế và di chuyển có tỉ lệ không đạt thấp nhất. Điều này cũng xác nhận những bất thường về phát triển ở trẻ nhỏ thường được phát hiện đầu tiên là các bất thường có liên quan đến ngôn ngữ và tương tác xã hội.

2.3.3. Bình luận

Ứng dụng Bảng kiểm sàng lọc, kiểm tra phát triển trên 120 trẻ có nghi ngờ về chậm trễ trong phát triển tại Trung tâm Đào tạo và Phát triển Giáo dục Đặc biệt, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội cho thấy:

1/Bảng kiểm là công cụ kiểm tra phát triển hiệu quả và tin cậy: kết quả kiểm tra xác nhận được những nghi ngờ của cha mẹ về sự chậm trễ trong phát triển của trẻ. Khi kiểm

tra bằng các công cụ đánh giá chuyên sâu cho thấy kết quả của các đánh giá này trùng hợp với kết quả của bảng kiểm đưa ra.

2/ Kết quả kiểm tra bằng bảng kiểm có tính ứng dụng cao, giúp các nhà chuyên môn, cha mẹ và giáo viên nhìn nhận ra các khó khăn trong quá trình phát triển của trẻ. Từ đó có cơ sở để đưa ra các tư vấn, hỗ trợ thích hợp cho quá trình chăm sóc giáo dục.

3. Kết luận

Bảng kiểm phát triển cho trẻ em Việt Nam từ 0 đến 6 tuổi là một công cụ kiểm tra phát triển đáng tin cậy. Nó phản ánh đúng quá trình phát triển tâm lí của trẻ em Việt Nam. Bảng kiểm là công cụ giúp cho các nhà chuyên môn, cha mẹ và giáo viên xác định đúng các vấn đề trong quá trình phát triển để có thể đưa ra những hỗ trợ thích hợp trong quá trình chăm sóc giáo dục. Bảng kiểm nên được phổ biến và sử dụng rộng rãi để giúp cha mẹ có thể phát hiện sớm hơn nữa các bất thường phát triển trong quá trình chăm sóc và nuôi dạy trẻ.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Trần Thị Minh Thành, *Tầm quan trọng của việc kiểm tra sàng lọc sự phát triển trẻ em*, Tạp chí Khoa học, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, Vol. 54, No. 5, 2009, pp 163-167.
- [2]. Trần Thị Minh Thành, (2011), *Nghiên cứu hệ thống kiểm tra sàng lọc đánh giá phát triển và tư vấn giáo dục cho trẻ em chậm phát triển dưới 6 tuổi*, Đề tài Khoa học và Công nghệ cấp Bộ, mã số B2010-17-259.
- [3]. Trần Thị Minh Thành, *Đánh giá trẻ em có rối loạn phát triển bằng thang Kyoto*, Tạp chí Khoa học, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, Vol.57, No. 5, 2012, pp. 93-100.
- [4]. Đinh Nguyễn Trang Thu, (2011), *Bài học kinh nghiệm trong công tác can thiệp sớm cho trẻ khuyết tật từ mô hình hoạt động của trung tâm hỗ trợ cuộc sống Yamabiko (thành phố Otsu, Nhật Bản)*, Kỷ yếu hội thảo khoa học cán bộ trẻ các trường ĐHSP toàn quốc lần thứ nhất, tr. 735-745.
- [5]. Đào Thị Bích Thủy, Trần Thị Minh Thành, (2013), *Đánh giá phát triển cho trẻ rối loạn phổ tự kỉ ở Việt Nam*, Kỷ yếu Hội thảo Chăm sóc giáo dục trẻ tự kỉ ở Việt Nam, thực trạng và triển vọng, Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam, tr. 42-49.
- [6]. Đào Thị Bích Thủy, Hồ Thị Nết, *Ứng dụng bảng kiểm phát triển trong can thiệp sớm cho trẻ tự kỉ*, Tạp chí Giáo dục, Số Đặc biệt, tháng 12 năm 2013, tr. 22-24.
- [7]. Nguyễn Thị Hoàng Yến, Trần Thị Minh Thành, *Một số công cụ chẩn đoán, đánh giá và ứng dụng trong giáo dục đặc biệt cho trẻ chậm phát triển trí tuệ*, Tạp chí Tâm lí, Số 13, năm 2007, tr. 53-63.

SUMMARY

The early years play a very important role, decide children's future development. It is necessary to implement early detection of an abnormality in development process to provide appropriate support to children's best development "Checklist developed for Vietnam children from 0 to 6 years old" met the above criteria. Application of the checklist showed abnormal findings on child development as checklist is very reliable and with high applicability in consulting and supporting child care.

Keywords: Development checklist, screening, children, development test, consulting.